Täysistunto

Tiistai 19.6.2018 klo 14.10—18.52

10. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2017
Kertomus K 16/2018 vp

Lähetekeskustelu

Puhemies Paula Risikko: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 10. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan.

Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen esittelee, olkaa hyvä.

Keskustelu

16.26 **Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Arvoisat kansanedustajat! Minulla on ilo ja kunnia esitellä teille eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2017. Kertomusvuosi oli 98. oikeusasiamiehen toimintavuosi, ja se oli jälleen monin tavoin ennätyksellinen. Sekä kanteluiden määrä että oikeusasiamiehen toimenpiteiden määrä olivat kaikkien aikojen suurimmat. Kerrottavaa on siis ollut paljon.

Kanteluratkaisuiden lisäksi kerrottavaa on ollut paljon myös oikeusasiamiehen kansainvälisiin sopimuksiin perustuvista erityistehtävistä. Näitä ovat vapautensa menettäneiden henkilöiden oikeuksien valvonta ja vammaisten henkilöiden oikeuksien valvonta. Näihin tehtäviin liittyy myös kansainvälisiä raportointivelvoitteita.

Perinteiseen tapaan kertomuksen alussa on oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten puheenvuorot kunkin itse valitsemasta aiheesta.

Omassa puheenvuorossani käsittelen julkisuusperiaatteen toteutumisen ja toteuttamisen ongelmia. Julkisuusperiaatteen ja erilaisten salassapitointressien sovittaminen yhteen ei aina ole helppoa. Kun samanaikaisesti pyritään turvaamaan yhtäältä viranomaisten toiminnan avoimuutta ja toisaalta yksityisten, yhteisöjen ja viranomaisten erilaisia salassapitotarpeita, sääntelystä tulee väistämättä monimutkaista. Julkisuuslain soveltaminen onkin osoittautunut viranomaisille haasteelliseksi, eikä lain menettelysääntöjä aina tunneta tai noudateta.

Eräissä tapauksissa julkisuuslain sääntely salassa pidettävistä viranomaisen asiakirjoista on mielestäni liian ehdotonta. Tällaisissa tapauksissa viranomainen ei voi antaa tietoja, vaikka niihin liittyisi hyvinkin suuri julkisuusintressi. Julkisuutta voi olla vaikea toteuttaa myös henkilötietojen anonymisoinnilla, sillä henkilön tunnistamisen mahdollisuutta muiden tietojen perusteella ei aina voida täysin sulkea pois.

Kun hyvin monenlaiset tiedot ovat salassa pidettäviä ja kun salassa pidettäviä tietoja sisältävän asiakirjan julkisista osista on pyydettäessä annettava tieto, tietopyyntöjen toteuttaminen on muodostunut monissa viranomaisissa hyvin työlääksi. Se edellyttää joko anonymisointia tai sitten salassa pidettävien kohtien poistamista. Ääritapauksissa tietopyyn-

nön toteuttaminen voi olla mahdotonta, saati että se voitaisiin toteuttaa julkisuuslain mukaisessa määräajassa.

Oikeusministeriössä on tarkoitus käynnistää julkisuuslain tarkistamisen arviointi. Mielestäni uudistamiselle on tarvetta. EU:n tietosuoja-asetuksen voimaantulon myötä viranomaisten huomio tullee aiempaa enemmän kiinnittymään tietosuojan toteutumiseen. Tämä ei kuitenkaan saa viedä huomiota julkisuusperiaatteen toteutumiselta, joka on yksi demokraattisen yhteiskunnan kulmakivi.

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin tarkastelee puheenvuorossaan oikeusasiamiehen tehtävää valvovien viranomaisten valvojana. Oikeusasiamiehen toiminnassa painotetaan ihmisten oikeuksien edistämistä, yksittäisen kantelijan auttamista ja hänen oikeuksiinsa pääsyn turvaamista. Myös kansainvälisiin sopimuksiin perustuvat oikeusasiamiehen erityistehtävät korostavat haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden oikeuksien ja kohtelun valvontaa. Ylimmän laillisuusvalvonnan tehtävänä on myös seurata, että ensisijaiset laillisuuden turvajärjestelyt toimivat, eli valvoa valvojia. Lisäksi oikeusasiamies voi tutkittavanaan olevissa asioissa hyödyntää erityisvaltuutettujen ja muiden valvovien viranomaisten erityisasiantuntemusta siirtämällä asioita heille ja pyytämällä heiltä lausuntoja. Onkin tärkeää, että hallinnon ja valvonnan rakenteiden uudistuksissa säilytetään tai luodaan riittävän laillisuusvalvontatoimivallan omaavia erityisviranomaisia. Myös Euroopan unionin lainsäädännön uudistuksissa tulee huolehtia laillisuusvalvonnan valtiosääntöisen kokonaisuuden ja sen erityispiirteiden kunnioittamisesta.

Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen kertoo puheenvuorossaan oikeusasiamiehen esityksistä sääntelyn kehittämiseksi. Hän toteaa, että oikeusasiamiehen katsantokanta oikeudellisiin asioihin on ainutlaatuinen instituution toimintakentän moniulotteisuudesta johtuen. Näkökulma ei ole sektoroitunut vaan päinvastoin oikeudellisesti huomattavan laaja-alainen. Tämä näkyy myös oikeusasiamiehen säädösesityksissä. Oikeusasiamiehelle kulkeutuu tietoa hallinnon toiminnasta ja lainsäädännön tulkinnallisista ongelmista ehkä kattavammin kuin millekään muulle yksittäiselle toimijalle Suomessa. Kyse on laillisuusvalvonnan yhdestä vaikuttavimmasta toimintamuodosta. Säädösesitykset täydentävät säännönmukaista lakien ennakkovalvontajärjestelmää. Säädösesitykset eivät ole oikeudellisesti sitovia. Kyse on diskursiivisesta vaikuttamisesta, jonka teho kulminoituu esityksen perusteluiden oikeudelliseen vakuuttavuuteen. Laillisuusvalvoja ei puutu tarkoituksenmukaisuuskysymyksiin vaan nimenomaan oikeudellisiin kysymyksin. Yleensä oikeusasiamiehen säädösesityksiin reagoidaan myönteisesti.

Arvoisa rouva puhemies! Näiden puheenvuorojen jälkeen kertomuksessa on katsaus oikeusasiamiesinstituution toimintaan vuonna 2017. Siellä on muun muassa asiamääriä ja toimenpiteitä sekä erilaisia kotimaisia ja kansainvälisiä tapahtumia koskevia tietoja. Kun vuonna 2016 saimme 4 900 kantelua, kertomusvuonna niitä saapui yli 6 200. Lisäystä oli siis noin 1 300 kantelua. Merkittävä osa tästä lisäyksestä selittyy sillä, että toimeentulotukea koskevien Kelaan kohdistuneiden kanteluiden määrä lisääntyi noin 700:lla vuoteen 2016 verrattuna, mutta myös muissa asiaryhmissä tapahtui siis huomattavaa kasvua. Tästä kasvusta huolimatta pystyimme ratkaisemaan kanteluita lähes yhtä paljon kuin niitä saapui eli noin 6 100 kantelua.

Olen hyvin iloinen ja ylpeäkin siitä, että vuodenvaihteessa vireillä ei ollut yhtään yli vuotta vanhaa kantelua. Tämä tavoite saavutettiin nyt jo viidennen kerran peräkkäin. On kuitenkin todettava, että nämä tulokset eivät syntyneet helposti, vaan kanslian henkilöstö on työskennellyt jaksamisensa äärirajoilla.

Omia aloitteita otettiin 77, mikä sekin on enemmän kuin edellisenä vuonna, jolloin niitä otettiin 60. Kaikista kanteluista ja omista aloitteista 1 141 johti oikeusasiamiehen toimenpiteisiin. Ehkä vertailun vuoksi ja toimintamme volyymin havainnollistamiseksi voin todeta, että kun siis Oikeusasiamiehen kansliassa kanteluista ja omista aloitteista 1 141 johti toimenpiteisiin, niin Oikeuskanslerinvirastossa vastaavia toimenpideratkaisuja oli 135. Toki oikeuskanslerilla on eräitä muita asiaryhmiä, joita oikeusasiamiehellä ei ole lainkaan.

Tarkastuksia tehtiin 121 kohteeseen, mikä on hieman enemmän kuin edellisenä vuonna. Niistä vähän yli puolet oli ennalta ilmoittamattomia eli niin sanottuja yllätystarkastuksia. Todettakoon, että tarkastuksia oli Oikeuskanslerinvirastossa kymmenkunta.

Kertomuksen seuraava, laaja pääjakso, jakso 3, käsittelee perus- ja ihmisoikeuksia. Tähän jaksoon on sisällytetty oikeusasiamiehen toiminta alussa mainitsemissani kansainvälisiin sopimuksiin perustuvissa erityistehtävissä. Niitä ovat ensinnäkin YK:n kidutuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan mukaisen kansallisen valvontaelimen tehtävä eli niin sanottu OPCAT-tehtävä. Kansallisen valvontaelimen tehtävässä on kysymys tarkastusten tekemisestä paikkoihin, joissa pidetään vapautensa menettäneitä henkilöitä. Korostan, että kysymys ei ole vain vangeista tai poliisin säilytystiloissa olevista henkilöistä vaan myös esimerkiksi vanhuksista, lapsista, psykiatrisista potilaista ja kehitysvammaisista henkilöistä eli hyvin haavoittuvassa asemassa olevista henkilöistä, jotka eivät useinkaan itse kykene tekemään esimerkiksi kanteluita. Tämän vuoksi tarkastukset juuri näihin paikkoihin ovat erityisen tärkeitä.

Tämän OPCAT-tehtävän osalta olemme joutuneet tekemään nyt ensimmäistä kertaa sen ratkaisun, että kertomukseen on sisällytetty vain yhteenvedot tärkeimmistä havainnoista ja suosituksista. Yksityiskohtaisempi raportti julkaistaan erikseen vain sähköisessä muodossa. OPCAT-tehtävästä kerrottavaa on niin paljon, että kaiken sisällyttäminen oikeusasiamiehen toimintakertomukseen olisi paisuttanut sitä liikaa.

Toinen erityistehtävä perustuu YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehtyyn yleissopimukseen. Oikeusasiamies toimii yhdessä Ihmisoikeuskeskuksen ja sen ihmisoikeusvaltuuskunnan kanssa sopimuksen tarkoittamana rakenteena, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tässä perus- ja ihmisoikeusjaksossa on kerrottu myös Ihmisoikeuskeskuksesta ja sen toiminnasta. Ihmisoikeuskeskushan antaa oman kertomuksensa, mutta se ei ole valtiopäiväasiakirja, eikä sitä käsitellä eduskunnassa samalla tavalla kuin oikeusasiamiehen kertomusta.

Edelleen tässä jaksossa on esitetty kymmenen keskeisen suomalaisen perus- ja ihmisoikeusongelman lista, joka on aikaisempina vuosina herättänyt keskustelua eduskunnassa. Tätä listausta on taas päivitetty. Eräiden puutteiden poistamisessa on tapahtunut myönteistä kehitystä, mutta toisaalta joitakin puutteita on havaittu aikaisempaa useammin. Perus- ja ihmisoikeusjaksossa on kerrottu myös oikeusasiamiehen hyvitysesityksistä ja sovinnolliseen ratkaisuun johtaneista asioista. Nämä ilmentävät Oikeusasiamiehen kansliassa omaksuttuja toimintatapoja, joilla ihmisiä voidaan auttaa pääsemään oikeuksiinsa.

Jaksossa käsitellään myös vuoden perus- ja ihmisoikeusteemaa. Meillä on joka vuosi tällainen perus- ja ihmisoikeusteema. Kertomusvuoden teemana oli oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin. Edelleen jaksoon sisältyy oikeusasiamiehen perusoikeuskannanottoja, jotka perustuvat kertomusvuonna ratkaistuihin kanteluihin ja omiin aloitteisiin. Lopuksi tässä perus- ja ihmisoikeusjaksossa on käsitelty kaikki kertomusvuoden valitukset Suomea vastaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa. Ilahduttavaa on, että ihmisoikeus-

tuomioistuin antoi kertomusvuonna yhden ainoan Suomea koskevan langettavan tuomion. Se koski oikeudenkäynnin kestoa.

Neljäntenä jaksona on kaikkein laajin hallinnonalakohtainen tai asiaryhmittäinen jakso laillisuusvalvonnassa tehdyistä havainnoista. En nyt tässä esittelypuheenvuorossani mene niihin lähemmin.

Arvoisa rouva puhemies! Tässä oli esittelypuheenvuoroni. Toivon, että tämä kertomus antaa eduskunnalle mahdollisuuden arvioida paitsi oikeusasiamiehen toimintaa erityisesti lainsäädännön ja julkisen hallinnon tilaa sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. — Kiitos.

Puhemies Paula Risikko: Kiitoksia eduskunnan oikeusasiamiehelle, ja sitten puhujalistaan.

16.41 **Merja Mäkisalo-Ropponen sd:** Arvoisa puhemies! Oikeusasiamies ja Oikeusasiamiehen kanslia ansaitsevat jälleen kerran suuret kiitokset hyvin tehdystä työstä. En ole tosin pystynyt kuin selaten lukemaan tämän kertomuksen ja kiinnitänkin valikoidusti huomiota vain vammaisten ja vanhusten asemaan. Muistiliiton puheenjohtajana huomioin erityisesti niitä muistisairaiden oikeusturvan kannalta tärkeitä asioita, jotka minusta sieltä nousivat esille.

Tässä kertomuksessa on lueteltu kymmenen keskeistä suomalaista perus- ja ihmisoikeusongelmaa, ja jälleen kerran puutteet vanhusten oloissa ja kohtelussa sekä ongelmat vammaisten henkilöiden osallistumismahdollisuuksissa ovat tässä kymmenen listassa. Kuten kertomuksessa todetaan, vanhustenhoidossa tulee jatkuvasti, vuodesta toiseen, ilmi ravinnon, hygienian, vaippojen vaihdon, kuntoutuksen ja ulkoilun puutteita. Usein nämä puutteet johtuvat henkilökunnan riittämättömyydestä. Liian vähäinen henkilökuntamäärä johtaa myös turhien rajoittamistoimenpiteiden käyttöön. Liiallinen lääkitys, esimerkiksi rauhoittavien lääkkeiden käyttö, on myös kemiallista rajoittamista.

Myös kotona asuvien vanhusten palvelujen järjestämisessä, turvallisuudessa, ulkoilun mahdollistamisessa ja asiointipalveluissa on puutteita. Meillä on kotihoidon asiakkaina henkilöitä, usein yksin asuvia muistisairaita, joiden oikea asumisen paikka ei ole enää oma koti, vaan he tarvitsisivat 24 tuntia vuorokaudessa hoitoa ja hoivaa tarjoavia yhteisökoteja. Olemme menneet liian pitkälle ”oma koti on ikäihmiselle aina paras paikka” -mantran hokemisessa. Muistisairas ei tarvitse laitoshoitoa, mutta häntä ei myöskään voi eristää yksin omaan kotiinsa, koska se ei usein sairauden tietyissä vaiheissa ole enää inhimillistä. Yhteisökoteja ovat muun muassa tehostettu palveluasuminen, ryhmäkotiasuminen ja perhehoitokodit, ja kaikkia näitä on tällä hetkellä liian vähän.

Edelliseen liittyen ongelmana on hallinnon sisäisen valvonnan voimavarojen riittämättömyys. Aluehallintoviranomaisilla ei ole mahdollisuuksia toiminnan riittävään valvontaan eikä esimerkiksi kotiin annettavien palvelujen valvontaan ole riittäviä keinoja. Omavalvonta, niin hyvä asia kuin se periaatteessa onkin, ei voi korvata viranomaisten valvontatyötä. Yhtenä keinona tilanteen parantamiseksi näkisin vanhusasiavaltuutetun viran perustamisen. Valtuutetun tehtäviin kuuluisi vanhusten aseman parantaminen yhteiskunnassamme mutta myös palvelujen laadun kokonaisseuranta ja ongelmien esille nostaminen ja erilaisten suositusten antaminen.

Tässä kertomuksessa useassa kohdin mainitaan käsite ”itsemääräämisoikeus” ja puhutaan itsemääräämisoikeuden puutteista. IMO-laki eli itsemääräämisoikeuslaki on käsit-

tääkseni melko pian lähdössä lausuntokierrokselle. Olen Muistiliiton puheenjohtajana seurannut tämän lain valmistelutyötä, ja uudessa lakiesityksessä on paljon hyvää. Lakiin tulisi esimerkiksi velvoite tehdä asiakkaalle itsemääräämisoikeutta turvaava suunnitelma. Hoitotahto ja tuettu päätöksenteko parantavat myös ihmisen oman äänen kuuluviin saamista. Lain tavoite ja tarkoitus ovat hyviä, mutta olemme Muistiliitossa siitä huolimatta huolissamme joidenkin lakipykälien sisällöstä. Siellä on kohtia, jotka voivat mahdollistaa tarpeettomien rajoitustoimenpiteiden käytön muistisairaiden hoidossa. Muistiliitossa tiedämme, että tälläkin hetkellä näitä menetelmiä käytetään osittain siksi, ettei kaikissa hoitoyhteisöissä ole riittävästi valmiuksia, tietoa ja taitoa kohdata muistisairaita oikealla, ammatillisella tavalla.

Osaava ja ammattitaitoinen henkilökunta, etenkin jos resurssitkin ovat kunnossa, pystyy hoitamaan hankalatkin tilanteet ilman rajoitustoimenpiteiden käyttämistä. Mutta jos auttajalla on jo lähtökohtaisesti sellainen asenne, että muistisairauksiin kuuluu aggressiivisuus, se helposti johtaa siihen, että auttaja voi omalla osaamattomuudellaan saada muistisairaan hermostumaan. Muistiliitossa olemme koko itsemääräämisoikeuslain laatimisprosessin ajan tuoneet esille huolta siitä, että lakiesitykseen tulisi saada selkeämmin näkyviin muistisairaiden hoidon ja hoivan erityispiirteet. Meillä on aiheellinen pelko siitä, että rajoitustoimenpiteitä käytetään jatkossakin turhaan, koska laki sallii niiden käytön tietyissä tilanteissa.

Arvoisa puhemies! Toinen vuodesta toiseen oikeusasiamiehen kertomuksessa oleva havainto on se, etteivät vammaisten henkilöiden yhdenvertaiset osallistumismahdollisuudet toteudu. Puutteita on toimitilojen esteettömyydessä, asioinnin saavutettavuudessa ja kohtuullisten mukautusten toteuttamisessa. Olemme Muistiliitossa todenneet, että esimerkiksi kognitiivisten mukautusten tekeminen muistisairaiden työelämässä jatkamisen mahdollistamiseksi on hyvin harvinaista. Kognitiivisten mukautusten käsitekin tuntuu olevan vielä hyvin outo. Muistisairaus-diagnoosin saaminen tarkoittaa usein suoraan eläkkeelle jäämistä, vaikka kohtuullisten kognitiivisten mukautusten avulla työelämää olisi vielä mahdollista jatkaa.

Esteettömyys ei tarkoita pelkästään liikuntaesteettömyyttä, vaan kaikkien aistien esteettömyyttä — näkö, kuulo ja hahmottaminen on myös huomioitava. Esimerkiksi digitaalisten palvelujen esteettömyydessä ja saavutettavuudessa on vielä paljon kehittämistä. Jo selkokielen käyttö auttaisi monia ihmisryhmiä selviytymään paremmin digitaalisessa ympäristössä. Tavoitteemme tulee olla kaikille esteetön ja saavutettavissa oleva yhteiskunta, sillä se palvelee yhdenvertaisesti meitä kaikkia. Usein kuvitellaan, että esteettömyys tulisi jotenkin kalliimmaksi, mutta sehän ei pidä paikkaansa. Jos esteettömyys huomioidaan jo suunnittelun alusta alkaen, siitä ei tule lisäkustannuksia. Vaihtoehtoiskustannuksia kannattaisi tässäkin miettiä: mitä maksavat esimerkiksi kodin muutostyöt tai esteettömyyden puutteesta johtuvat kuljetuspalvelut?

Arvoisa puhemies! Toki kuljetuspalvelut ovat tärkeä osa vammaisten palveluita. Tässäkin meillä on puutteita. Esimerkiksi monessa kunnassa muistisairaalta evätään kuljetuspalveluiden käyttö vammaispalvelulain perusteella, vaikka muistisairaudet ovat neurologisia vammaissairauksia. Myös vammaispalvelulain mukaisen henkilökohtaisen avustajan saaminen on muistisairaalle usein mahdotonta. Toivottavasti uusi vammaispalvelulaki korjaa nämä ongelmat ja muistisairaat ymmärretään Suomessakin vammaisiksi YK:n vammaisten oikeuksien sopimuksen periaatteiden mukaisesti.

16.49 **Satu Taavitsainen sd:** Arvoisa puhemies! Hyvät edustajakollegat! Käsittelemme tänään tärkeää asiakirjaa, eduskunnan oikeusasiamiehen kertomusta vuodelta 2017. Keskityn tässä omassa puheenvuorossani kertomuksen sivulta 196 alkavaan teemaan Maksuhäiriöt ja perintä.

Jätimme tänään lakialoitteen yhdessä edustaja Myllykosken, Pirttilahden, Jaskarin, Alanko-Kahiluodon, Vähämäen, Kivelän, Laukkasen ja Strandin kanssa. Ehdotamme luottotietolain ja ulosottokaaren muuttamista siten, että maksuhäiriömerkinnät tulee poistaa luottotietorekisteristä aina, kun velka on suoritettu tai sen peruste on poistunut.

Yli 376 000 suomalaisella on maksuhäiriömerkintä. Oikeusasiamiehen mukaan huomattava määrä velallisista on saanut virheellisin perustein maksuhäiriömerkinnän ja joutunut kärsimään sen seurauksista. Siis mitä ihmettä? On saanut virheellisin perustein maksuhäiriömerkinnän? Tämä on aivan pöyristyttävän hirveä asia. Luin tätä kohtaa niin monta kertaa, että tämä sivukin lähti irti tästä kirjasta. Miten voi olla mahdollista, että oikeusministeriön tietojärjestelmästä johtuen ihmiset ovat joutuneet aivan syyttä kärsimään? Tämä on todella vakava asia, ja oikeusministeriön tulee pyytää ihmisiltä anteeksi ja korvata heille aiheutetut kärsimykset.

Maksuhäiriömerkintä hankaloittaa ihmisten elämää monin tavoin. Merkintä voi estää vuokra-asunnon, kotivakuutuksen, sähkösopimuksen ja puhelinliittymäsopimuksen saamisen ja jopa työllistymisen. Eräs nainen kertoi, ettei voi tulla pääkaupunkiseudulle töihin, koska ei saa asuntoa vuokrattua maksuhäiriömerkinnän vuoksi. Eräs henkilö kertoi, ettei pääse sisäilmaongelmaisesta asunnosta, koska ei saa uutta asuntoa vuokrattua maksuhäiriömerkinnän vuoksi.

Olen aiemmin kuullut, että virheellisiä merkintöjä on tapahtunut esimerkiksi ulosottomiesten virheestä johtuen. Kun ihmiset ovat saaneet väärin perustein maksuhäiriömerkinnän, niin he ovat pyytäneet, että asia korjattaisiin. Miksi näitä ei ole kuitenkaan korjattu ihmisten pyynnöistä huolimatta? Tähän toivoisin oikeusasiamiehen vastaavan. Miksi ei korjata? Näin nimittäin kansalaiset ovat kertoneet. Heiltä on evätty pankkikortit, ja heidän elämänsä on vaikeutunut vuosiksi. Eräs henkilö kertoi, että ulosottomies oli todennut tehneensä virheen, mutta ei voi korjata kuitenkaan tätä tullutta maksuhäiriömerkintää. Tällainen toiminta on heikentänyt ihmisten luottamusta Suomeen oikeusvaltiona, samoin se, että käräjäoikeudet ovat antaneet ulosottotuomioita ilman, että perintäyhtiöillä on ollut mitään todisteita velasta. Keksityistä veloista tai vanhentuneista veloista laitetaan ihmiset ulosottoon. Miten tämä voi olla mahdollista?

Arvoisa puhemies! Juuri viime viikolla kansainvälinen perintäyhtiö Alektum sai aluehallintovirastolta varoituksen meneteltyään lain ja hyvän perintätavan vastaisesti. Alektum oli tehnyt useita rikkomuksia, muun muassa pitkittänyt aiheettomasti perintää ja aiheuttanut velalliselle tarpeettomia kuluja ja laskuttanut liian suuria, lainvastaisia perintäkuluja. Valvontaa tarvitaan ehdottomasti lisää. Kansalaisemme näyttävät olevan riistäjien armoilla, ja näyttää sille, ettei Suomi valtiona kykene heitä suojelemaan näiltä kansainvälisiltä saalistusfirmoilta. Pikaisia korjauksia myös lakeihin tarvitaan.

Tänään jättämämme lakialoite esittää siis, että maksuhäiriömerkintä poistetaan heti, kun velka on maksettu. En missään nimessä voi hyväksyä tätä nykyistä tilannetta, että maksuhäiriömerkintä säilyy luottotietorekisterissä 2—4 vuotta siinäkin tapauksessa, että velka on suoritettu. Ihmiset kokevat olevansa suurempia rikollisia kuin väkivallantekoja tehneet, jotka selviävät lyhyemmillä rangaistuksilla.

Kaksi vuotta sitten ilmoitin Kilpailu- ja kuluttajavirastolle sähköyhtiö Suur-Savon Sähkön käytännöstä vaatia vakuus silloin, kun ihmisellä on luottotiedoissa häiriömerkintä. Eräs lapsiperhe ei saanut kasaan vaadittua vakuutta, joka vastasi viiden kuukauden sähkölaskuja etukäteen, eikä meinannut saada sähköjä kotiinsa. Kuluttaja-asiamies puuttui asiaan pitäen sähköntoimitusta välttämättömyyspalveluna, jota ilman kuluttajat eivät nyky-yhteiskunnassa tule toimeen, minkä vuoksi on tärkeää turvata palvelun kohtuullinen saatavuus kaikille kuluttajille taloudellisesta asemasta ja muista olosuhteista riippumatta. Sähkön saatavuus tulee taata kaikille kuluttajille kohtuullisin ehdoin, näin totesi kuluttaja-asiamies ja vaati sähköyhtiötä muuttamaan käytäntöään. Näitä tapauksia on eri puolilla Suomea paljon. Kaikki eivät ole saaneet oikeutta. Miten oikeusasiamies suhtautuu välttämättömyyshyödykkeiden eväämiseen heiltä, joilla on maksuhäiriömerkintä?

Tietosuojavaltuutettu on sanonut, että hänellä ei ole pääsyä luottotietorekisteriin eikä hän voi tarkistaa rekisterin oikeellisuutta. Kuitenkin oikeusasiamies kertomuksessaan tässä sivulla 197 ehdottaa, että tietosuojavaltuutettu voisi toimivaltansa puolesta puuttua virheellisiin merkintöihin. Miten oikeusasiamiehen mukaan tietosuojavaltuutettu voi puuttua, jos hänellä ei ole pääsyä rekisteriin tarkistaakseen, onko rekisteri oikein? Kuka ylipäätään voi Suomessa tarkistaa luottotietorekisterin oikeellisuuden? Miten EU:n tietosuojalaki tulee puuttumaan näihin epämääräisiin käytäntöihin epäluotettavista rekistereistä ja siitä, että ihmisten tiedot eivät ole nyt oikein ja niitä ei pääse korjaamaan tai tarkistamaan?

16.56 **Hannu Hoskonen kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Kun katsoo tätä oikeusasiamiehen kertomusta viime vuodelta, tulee vaikuttuneeksi siitä, miten valtavasta työmäärästä oikeusasiamies on kollegoineen selviytynyt kunnialla. Siitä suuret kiitokset teille, johtamallenne organisaatiolle ja koko henkilökunnalle. Ratkaisujen määrä, 6 100 ratkaisua viime vuodelta ja tulleita kanteluita 6 256, kuvaa hyvin sitä, että työmäärä on aivan valtava.

Kysyn kaksi kysymystä oikeusasiamieheltä:

Toinen koskee yhteistyötä oikeuskanslerin kanssa, koska teidän johtamaanne virastoonhan tulee kanteluita, jotka todennäköisesti osittain voivat joissakin yhteyksissä koskea oikeuskanslerin toimialaa. Onko tässä teidän välisessänne yhteistyössä työnjako selkeä?

Toinen kysymys koskee jo tässä kertomuksessa näkyvää valtavaa työmäärää. Kun te sanoitte puheenvuorossanne, että olette olleet työpaineessa ihan äärirajoille asti, niin onko tähän näköpiirissä ratkaisua, koska valtavan työtaakan alle uupuminen ei ole sekään kunniaasia? Onko tähän haettu hyvää ratkaisua, jolla voitaisiin päästä sujuvasti eteenpäin, ja niin, että näistä vaikuttavista työtuloksista todella pystytään suoriutumaan myös ensi vuonna?

16.57 **Ilkka Kantola sd:** Arvoisa rouva puhemies! Kiitos oikeusasiamiehelle laajasta kertomuksesta ja erinomaisen tärkeästä ja hyvästä työstä yhteiskunnassamme ja yhteiskuntamme hyväksi.

Perustuslakivaliokunnan vuonna 2009 tekemän ehdotuksen mukaisesti oikeusasiamiehen kertomukseen on otettu jakso, jossa kerrotaan havaintoja tyypillisimmistä tai pitkäkestoisista perus- ja ihmisoikeusongelmista. Tällainen käytäntö on vakiintunut muotoon, jossa oikeusasiamies nostaa esiin kymmenen keskeisintä ongelmaa. Nyt käsillä olevassa kertomuksessa todetaan, että ongelmat ovat pitkälti samoja vuodesta toiseen. Kymmenen kohdan lista perustuu oikeusasiamiehen toiminnassaan tekemiin havaintoihin eikä ole siinä mielessä kattava, että sen ulkopuolella ei olisi tunnistettavissa vakavia ihmisoikeusongelmia. Esimerkiksi sellaiset ongelmat, kuten rasismi tai vihapuhe, eivät ole tässä listassa,

vaikka niistä onkin toisten viranomaisten tekemiä havaintoja. Oikeusasiamiehen kertomuksessa oleva listaus perustuu pitkälti kanteluissa ja oma-aloitteisissa tarkastuksissa tehtyihin havaintoihin.

Positiivisena asiana kertomuksessa todetaan, että vaikka ongelmat ovat vuodesta toiseen pitkälti samoja, oikeusasiamiehen kannanottoja ja esityksiä noudatetaan varsin hyvin. Toiminnalla on siis vaikuttavuutta. Toisaalta todetaan ehkä vähän pessimistisenkin realistiseen sävyyn, että osa ongelmista näyttää olevan sellaisia, joita tulee jossain määrin aina olemaan, mutta työtä tietysti ongelmien ratkaisemiseksi tulee tehdä ja tehdään.

Eduskunnalle ja kansanedustajille, hallituksesta nyt puhumattakaan, oikeusasiamiehen kertomus asettaa selviä haasteita muun muassa tämän listauksen myötä. Vanhusten oloissa ja kohtelussa on edelleen puutteita. Osa tämän ryhmän kohtaamista ihmisoikeusongelmista johtuu puutteellisesta lainsäädännöstä. Vaikka viime kaudella saimme aikaan hienon vanhuspalvelulain, jossa iäkäs ja ikääntyvä ihminen nousi arvostusta ansaitsevan subjektin asemaan, oikeusturvaan jäi silti pahoja puutteita. Meiltä puuttuu edelleen kokonaan vanhustenhoidossa käytettäviä rajoittamistoimenpiteitä säätelevä laki. Nykytilanteessa joudutaan käytännössä puuttumaan muun muassa liikkumisvapauteen ja itsemääräämisoikeuteen ilman laillista, laissa säädettyä perustetta. Tulevan vaalikauden keskeisiin hankkeisiin tulisikin kuulua tätä koskevan lainsäädännön laatiminen.

Tämän vaalikauden alkupuolella saatiin aikaan kehitysvammaisten erityishuollosta annettu lainsäädäntö, johon sisältyi laaja osuus rajoittamistoimenpiteiden käytöstä. Pitkälti se keskittyi juuri tuohon osuuteen. Monimutkaiseltakin lopulta näyttävä lakikokonaisuus on parantanut tilannetta tältä osin, mutta oikeusasiamies toteaa kertomuksessaan, että lain käytännön soveltamisessa on edelleen puutteita. Laki on tietysti varsin tuore ja aika monimutkainen, ja sillä tavalla ehkä sen omaksumiseen menee aikaa, mutta hyvä, että siihen kiinnitetään huomiota.

Riittävän säädöspohjan puuttuminen koskee myös laitoksissa asuvien oikeusturvassa olevia puutteita. Vanhusten laitoshoidon lisäksi rajoittamistoimenpiteitä koskevaa lainsäädäntöä kaivataan myös somaattisen terveydenhuollon puolella.

Lisäksi lainsäädännön puutteet tuottavat epäselviä oikeusturvatilanteita mielenterveyslain alueella. Oikeusasiamiehen kertomuksessa todetaan, että mielenterveyslaissa ei ole säännöksiä siitä, että henkilökunta voisi käyttää voimakeinoja potilaan liikkumisvapauden rajoittamiseksi sairaalan alueen ulkopuolella tai potilaan noutamiseksi sairaalaan sen alueen ulkopuolelta. Eikä ole säännöksiä siitä, miten psykiatrisen potilaan kuljettaminen esimerkiksi oikeudenistuntoon järjestetään ja mitkä tuollaisessa tapauksessa ovat saattavan henkilökunnan toimivaltuudet. Tilanteethan ovat hyvin käytännöllisiä, mutta epäselvyys toimivaltuuksista ja oikeuksista vaikeuttavat käytännön työtä. Oikeusasiamies onkin esittänyt sosiaali- ja terveysministeriölle, että potilaan kuljetuksista, hänen kohtelustaan ja olosuhteistaan kuljetuksen aikana sekä saattajien toimivaltuuksista tulisi nimenomaisesti säätää ja että asiassa tulisi kiirehtiä. Nyt en tiedä, liittyikö edustaja Mäkisalo-Ropposen selostus siitä, mitä lakihankkeita on vireillä, tähän — en ole ihan niin hyvin selvillä — mutta hyvä, että joitakin ratkaisuja on vireillä samantyyppisiin ongelmiin.

Muilta osin keskeiset puutteet, joita nostetaan esiin tuossa kertomuksessa, liittyvät resurssien riittämättömyyteen, muun muassa lastensuojelussa pätevien sosiaalityöntekijöiden puutteeseen. Lisäksi oikeusasiamies nostaa esiin puutteet siinä, että lasten tiedollisista oikeuksista ei riittävästi huolehdita. Esimerkiksi lastensuojelussa sijoitetut lapset eivät saa

riittävää tietoa omista oikeuksistaan, kuten oikeudesta tavata sosiaalityöntekijänsä henkilökohtaisesti.

Perusopetuksen osalta oikeusasiamies kiinnittää huomiota oppimisympäristön puutteisiin ja siinä muun muassa sisäilman heikkoon laatuun, josta täällä eduskunnassa olemme paljon puhuneet, ja koulukiusaamiseen, jossa on myös ollut meille keskusteltavaa täällä vuodesta toiseen.

Arvoisa puhemies! Jonkinlaisena kysymysmerkkejä herättävänä asiana löysin kymmenen kohdan listauksesta maininnan, että käräjäoikeuksien lautamiehet, joiden valinta tapahtuu kunnanvaltuustojen toimesta, ovat uhka tuomioistuinten riippumattomuudelle. Olisi kiinnostavaa tietää, onko tutkimuksia tai muuta näyttöä siitä, että lautamiesten mukanaolo käräjäoikeudessa olisi jossain tapauksessa vaarantanut tuomioistuimen tekemän ratkaisun puolueettomuuden. Maallikkolautamiesten mukanaoloa, josta on paljon keskusteltu ja joiden mukanaoloa on vähennetty, on pitkään pidetty kuitenkin meidän oikeusjärjestelmään kuuluvana hyvänä keinona ylläpitää kansalaisten luottamusta siihen, että niin sanottu maalaisjärkikin on käytössä jossain määrin ja osallistuu keskusteluihin tuomioistuimissa.

17.04 **Jari Myllykoski vas:** Arvoisa rouva puhemies! On heti pakko todeta, että edustaja Taavitsaisen käyttämän puheenvuoron kanssa velkahäiriömerkintöjen osalta olen aivan samaa mieltä. Toivotaan tänään jätetylle lakialoitteelle menestystä eduskunnassa ja niin edelleen, että asiat etenevät niin, ettei tuomittu kanna taakkaansa sen kauempaa kuin tuomio on langetettu eli velka on tullut maksettua. Toisaalta tyytyväisyydellä totean, että tässä oikeusasiamiehen selonteossa ollaan otettu tämä huomio esille, että onko siellä, voisiko sanoa, lainvastaisia merkintöjä. Eli kun oikeusprosessi on kesken, ei voida vielä tietää, onko maksuhäiriömerkintään perusteita, jos asia on riidanalainen, ja selvitys, mikä on tehty, on erityisen hyvä.

Mutta toisena asiana: Nyt kun salissa ollaan, olisin halunnut kysyä: olemmeko me arvioineet nyt tätä käräjäoikeusmaksun määräämistä sen suhteen, onko se oikeusturvalle uhka? Kun me tiedämme, että esimerkiksi parkkisakoista on valitettu käräjäoikeuteen — joskus 70 euron virhemaksusta ollaan valitettu käräjäoikeuteen — ja kun nyt kanteen nostaminen maksaa 250 euroa, niin onko tämä nyt tuonut tähän järjestelmään jonkun sellaisen vipuvarren, että tämä kohtelee kaltoin erityisesti pienituloisia, joilla ei ole sitä 250:tä euroa? Onko oikeusasiamies ajatellut, että tätä pitäisi selvittää, minkälainen oikeusvaltiossa on tämä periaate, kun haet omaa oikeuttasi ja joudut maksamaan vaikkapa ansiosidonnaisesta päivärahasta merkittävän osuuden kuukaudessa siitä, että voit hakea Suomessa oikeutta? — Arvoisa rouva puhemies, jatketaan seuraavalla kierroksella.

17.06 **Merja Mäkisalo-Ropponen sd:** Arvoisa puhemies! Edustaja Kantolalle haluan lyhkäsesti sanoa, että nyt todellakin itsemääräämisoikeuslainsäädäntö on valmisteilla tuolla ministeriössä ja Muistiliitto on saanut olla mukana potilasjärjestönä muistisairaiden näkökulmasta tätä lainsäädäntöä laatimassa. Ongelmahan tässä lainsäädännössä on ja tulee olemaan se, että saman lainsäädännön sisällä yritetään ratkaista hyvin erilaisten potilaiden ja asiakkaiden itsemääräämisoikeuden problematiikkaa. Jos ajatellaan, että samassa laissa säädetään muistisairauksista, psykiatrisista sairauksista tai päivystyspoliklinikalla olevista päihdepotilaista, niin se näkökulma on aivan erilainen ja itsemääräämisoikeuden rajoittaminen näyttäytyy hyvin erilaisena. Sen takia Muistiliitossa on kyllä koko ajan se huoli, et-

tei vain tule muistisairauksien kohdalla esimerkiksi käytettyä rajoittamistoimenpiteitä jatkossa ikään kuin varmuuden vuoksi, koska meillä on selkeä näyttö myöskin siitä, että osaava ja ammattitaitoinen henkilökunta ei yleensä käytä näitä rajoitustoimenpiteitä, mutta jos sitten hoitoyhteisössä on henkilökunta, jolla ei ole tietoa ja taitoa, niin siellä käytetään rauhoittavia lääkkeitä ja sitomista ja eristämistä ja niin edelleen paljon useammin.

Nyt lain tarkoitus näyttäisi olevan todella hyvä, mutta sitten kun lukee niitä lakipykäliä, lakipykäliä lukiessa tulee semmoinen epävarmuus, että mitenhän tässä käy. Mutta tämä lakihan tulee sitten perustuslakivaliokuntaan arvioitavaksi aikanaan, ja toivon, että perustuslakivaliokunta sitten katsoo tämän asian erittäin tarkasti.

17.08 **Jari Myllykoski vas:** Arvoisa rouva puhemies! Näihin maksuhäiriömerkintöihin liittyen: Nyt meillä on järjestelmä, missä varsinkin Kuntaliitto on ollut hyvin kriittisellä kannalla siitä, että kunnat antavat laskutuksia perintätoimistoille. Kysyisinkin, onko oikeusasiamiehen kannalta oikea tulkinta siellä Kuntaliitossa, että tämä ei olisi lainmukaista toimintaa, vaan että kunnan pitäisi itse periä näitä maksamattomia laskuja.

Ja vähän opastusta kansanedustajalle: olisiko hyvä muuttaa lakia siten, että vaikkapa kunnallisiin terveyspalveluihin liittyvien asiakasmaksujen osalta voisi olla asiakasmaksuille osamaksuoikeutus, jotta vältyttäisiin siltä, että ne menevät suoraan perintätoimistoille? Oliko nyt niin, että 370 000 ihmistä [Satu Taavitsainen: 320 000!] — joo — joutuu näitten perintätoimistojen perittäväksi, ja siinä mielessä tuntuu kohtuuttomalle, että yhteiskunnan ja kuntien, tulevaisuudessa sitten maakuntien, osalta näitä maksuja siirretään yksityiselle toimijalle, mikä ei varmastikaan tule ainakaan pienentämään yhteiskunnan rahankiertoa positiiviseen suuntaan, vaan johtaa sen sinne kansainvälisille perintäyhtiöille ja heidän kukkaroonsa.

17.10 **Satu Taavitsainen sd:** Arvoisa puhemies! Oikeusasiamies kiinnittää aivan oikeaan asiaan huomiota sivun 197 loppupuolella, jossa kerrotaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista ja niistä aiheutuneista hankaluuksista. Ulosottoon on joutunut viime vuonna 320 000 sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksua, aivan tavanomaisia terveyskeskusmaksuja, hammashoito-, kotipalvelumaksuja. Jo ennen tätä ulosottoa ihmiset ovat joutuneet tekemisiin näiden kansainvälisten perintäyhtiöiden kanssa, joita todella useat kunnat, sairaanhoitopiirit ja kuntayhtymät yhä vieläkin käyttävät, vaikka useaan otteeseen on todettu, että ei ole kyllä järkevää niitä käyttää, sillä useinkaan ne eivät noudata lakia perintäkuluista ja perintäkulut nousevat niin suuriksi summiksi, että 20 euron asiakasmaksusta tulee hyvin nopeasti useiden satojen eurojen suuruisia eikä ihmisillä ole mahdollisuutta sitten niistä selviytyä.

Oikeusasiamies tässä kiinnittää huomiota erityisesti juuri näihin tasamaksuihin, mitkä ovat ongelma, ja on keskustellut asiasta sosiaali- ja terveysministeriön kanssa, joka on ilmoittanut, että on laittanut kuntainfon ja on tekemässä uutta asiakasmaksulakia. Kuitenkaan tuo ei valitettavasti näytä korjaavan tätä tasamaksuongelmaa, koska tässä uuden asiakasmaksulain luonnoksessa on aivan samanlaiset tekstit kuin nykyisessäkin laissa. Elikkä vain ja ainoastaan tuloihin perustuvista maksuista voisi saada automaattisesti helpotuksen, ja niin kuin nykyäänkin, tasamaksut ovat sitten kuntien ja kuntayhtymien, sairaanhoitopiirien omassa harkinnassa. Niistähän ne suurimmat ongelmat ovat aiheutuneet. Elikkä kuulisin mielelläni, miten oikeusasiamies suhtautuu tähän, että tämä ongelma, johon tekin olette kiinnittänyt huomiota, ei näytä nyt korjaantuvan.

Muutoinkin kuulisin mielelläni, mitä oikeusasiamies ajattelee kansainvälisten perintäyhtiöiden käyttämisestä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen laskuttamisessa. Yleensä sieltä perintäyhtiöstä kerkiää tulla lasku hyvin nopeasti jo ennen kuin ihminen on edes kotiutunut sairaalasta. On kohtuutonta, että jouduttuaan sairaalaan monet hyvinkin pienituloiset eläkeläiset ovat tuhansien eurojen laskujen saajina eikä heillä ole mitään mahdollisuutta niistä laskuista selviytyä.

17.13 **Ilkka Kantola sd:** Arvoisa puhemies! Palaan vielä lainsäädännön kehittämistarpeisiin.

Kiitos edustaja Mäkisalo-Ropposelle selostuksesta siitä, mitä on vireillä itsemääräämisoikeutta säätelevän lainsäädännön kehittämisessä. Muistan, kun tosiaan vuosina 2015—16 laadittiin tätä kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lainsäädäntöä, että siihen valmisteluun liittyi aika laajaakin yleisökeskustelua, mielipidekeskustelua, jossa koettiin tai tuotiin esiin se huoli, että nyt kun ruvetaan puuttumaan ihmisten liikkumisvapauteen, viranomaiset ja työntekijät saavat tavattoman suuria valtuuksia puuttua ihmisten vapauksiin. Tästähän ei ollut kysymys vaan siitä, että niitä puuttumisia ja niitä rajoitustoimenpiteitä koskien, joita käytännössä jouduttiin harjoittamaan kehitysvammaisten erityishuollossa, säädettiin laki, jolla säännellään sekä ihmisten oikeuksia että sitten toimivaltuuksia, ja oikeusturvaa lisättiin tällä tavalla, ilman että olisi haluttu puuttua ihmisten vapauteen sen enempää kuin siihen asti oli puututtu.

Minä luulen, että vähän samantyyppistä keskustelua joudutaan varmasti käymään nyt, kun syntyi mielikuvia mutta toisaalta halutaan tehdä tarkkaa lainsäädäntöä, jossa pidetään huolta ihmisten oikeusturvasta ja rajoitetuista toimivaltuuksista.

17.15 **Merja Mäkisalo-Ropponen sd:** Arvoisa puhemies! Jos muistellaan viime kautta vielä, niin viime kaudellahan oli kyllä tarkoitus laatia tämä kokonaislainsäädäntö ihan kaikkinensa, mutta kokonaislainsäädäntöhän pysähtyi silloin perustuslakivaliokuntaan. Eli silloin todettiin ja otettiin esimerkiksi muun muassa muistisairaat, että siellä oli liikaa tavallaan sentyyppistä lausumaa, jossa rajoittamistoimenpiteet tulivat keskiöön eikä suinkaan itsemääräämisoikeuden tukeminen. Eli asetelma oli viime kaudella siinä lainsäädännössä jotenkin toisinpäin, ja koska kokonaislainsäädännön eteenpäinvieminen keskeytyi, niin sen takia sitten kehitysvammaiset otettiin kuitenkin omaan lainsäädäntöön, että saatiin YK:n vammaisten oikeuksien sopimus ratifioitua. Siinä oli tämmöinen historiatausta.

Nyt sitten tällä kaudella lähdettiin uudelleen tekemään sitä kokonaislainsäädäntöä itsemääräämisoikeusasioiden selkeyttämiseksi, ja onhan se lakiesitys nyt paljon parempi kuin viime kaudella. Kuten äsken sanoin, viime kaudella näkökulma oli se, että lueteltiin enemmänkin sitä, milloin saa rajoittaa ja mitä rajoittamistoimenpiteitä saa käyttää, kun nyt tässä lakiesityksessä perusasetelma on kuitenkin, että itsemääräämisoikeutta pitää tukea ja itsemääräämisoikeutta pitää mahdollistaa, ja sehän on silloin juuri oikeinpäin.

Mutta kuten sanoin, lakipykälien tasolla ei ihan joka paikassa näy tämä lain henki ja se tavoite, vaan joissakin lakipykälissä tulee — puhun nyt muistisairauksien hoidon asiantuntijana — todella sellainen näkökulma esille, että on riski, että varmuuden vuoksi otetaan käyttöön rajoittamistoimenpiteitä, joita ei tarvitsisi käyttää, jos olisi ammattitaitoinen ja osaava henkilökunta.

17.17 **Satu Taavitsainen sd:** Arvoisa puhemies! En löytänyt täältä varhaiskasvatusosiosta sellaista asiaa, mikä itseäni on vähän kaivellut, kun kuitenkin käsitellään kertomusta vuodelta 2017 ja meillä vuonna 2017 maaliskuussa tuli voimaan laki varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista. Selvästikin lain 13 § hyvin selvin sanoin sanoo tästä maksun perimättä jättämisestä ja alentamisesta: ”Varhaiskasvatuksesta määrätty maksu on jätettävä perimättä tai sitä on alennettava siltä osin kuin maksun periminen vaarantaa palvelun käyttäjän tai perheen toimeentulon edellytyksiä tai lapsen vanhemman tai huoltajan lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista. Maksun alentaminen tai perimättä jättäminen tulee aina tehdä ennen toimeentulotuesta annetun lain mukaisen toimeentulotuen myöntämistä.”

No, nyt sitten kuitenkin valtakunnanvoudin tuoreimpien tilastojen mukaan vuonna 2017 laitettiin ulosottoon 36 000 päivähoidon maksua julkisista päiväkodeista. Ja myöskin Kelan tilastoissa — en nyt muista lukumäärää — oli aika suuri määrä, josta Kela oli maksanut toimeentulotuessa päivähoitomaksuja, vaikka tämän lain mukaan nimenomaan maksun alentaminen tai perimättä jättäminen tulee aina tehdä ennen toimeentulotuesta annetun lain mukaisen toimeentulotuen myöntämistä.

Onko tästä tehty oikeusasiamiehelle kanteluja tai pyyntöjä selvittää, miten meidän kunnat noudattavat tätä lakia? Minkälaisia käytäntöjä on kunnissa? Tietävätkö ihmiset, että tällainen laki varhaiskasvatuksen maksuista ja 13 § on edes olemassa? Onko kuntien päivähoitomaksulaskussa kerrottu, että tällainen mahdollisuus maksujen alentamiseen on ja minkälainen on se prosessi, että ihmisille sitten näitä maksun alennuksia myönnetään?

Mielestäni 36 000 ulosottoon mennyttä päivähoitolaskua on ihan järkyttävän iso määrä, ja varhaiskasvatuslain mukaisesti ei varmasti ole lapsen edun mukaista laittaa perhettä ulosottoon, koska se tietää ihan varmasti sille perheelle ja sille lapselle heikennystä elämäntilanteeseen.

Puhemies Paula Risikko: No niin, kiitoksia. — Oikeusasiamies Jääskeläinen on luvannut vastata kysymyksiin, olkaa hyvä. Enintään 5 minuuttia.

17.20 **Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen:** Arvoisa rouva puhemies! Kiitän näistä puheenvuoroista, joissa kaikissa otettiin esille tärkeitä asioita.

Jos yritän lyhyesti vastata näihin ihan suoriin kysymyksiin:

Täällä edustaja Taavitsainen ainakin kysyi, miksi ei korjata näitä virheellisiä maksuhäiriömerkintöjä. Nyt tässä oikeusasiamiehen näkökulmasta on se ongelma, että nämä yhtiöt, jotka näitä maksuhäiriömerkintärekistereitä pitävät, eivät kuulu oikeusasiamiehen toimivaltaan. Elikkä me emme ole päässeet suoraan selvittämään näistä yhtiöistä sitä, että onko poistettu, tai sitä, että jos ei ole poistettu, niin miksi ei ole poistettu. Mutta siinä päätöksessähän, jossa oli kysymys näistä virheellisistä merkinnöistä, kyllä toin sen esiin, että nämä virheelliset merkinnät pitäisi poistaa. Ja kyllä tämä päätös meni tietosuojavaltuutetullekin tiedoksi. Nyt ei ole tiedossa, onko hän jotakin tehnyt. Tuo vasta kuulosti oudolta, että tietosuojavaltuutetulla ei olisi pääsyä näihin rekistereihin. En kyllä ymmärrä, mihin se voisi perustua. Siinähän on ilmiselvästi henkilörekisteristä kysymys, ja jos on epäilys rekisterissä olevista virheistä, niin kyllä minun käsitykseni mukaan tietosuojavaltuutetun toimivaltaan se kuuluu. Mutta en osaa nyt kyllä sanoa, mihin voisi perustua päinvastainen käsitys.

Se, että joitain välttämättömyyshyödykkeitä evätään henkilöltä, jolla on maksuhäiriömerkintä: sikäli kun on kyse sellaisesta yksityisestä palveluntarjoajasta, joka ei hoida jul-

kista tehtävää, niin sellaiseen oikeusasiamies ei voi puuttua, mutta jos se on viranomainen tai julkista tehtävää hoitava, niin silloin voisi.

Asiakasmaksuihin liittyi myös joitain kysymyksiä. Mutta se oli apulaisoikeusasiamiehen, varmaankin apulaisoikeusasiamies Sakslinin, asia, niin että siitä en lähemmin osaa sanoa.

Ja edelleen, varhaiskasvatuslain mukaisesta maksun perimättä jättämisestä: Nyt tämä varhaiskasvatuskaan ei tässä oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten työnjaossa kuulu minun sektoriini. En osaa sanoa, onko tuosta tullut kanteluita oikeusasiamiehelle.

Edustaja Hoskonen kyseli oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin yhteistyöstä ja työnjaosta. Työnjakoa koskevan selvityksen pitäisi olla käynnistymässä, eli oikeusministeriöstä ollaan asettamassa työryhmää, joka selvittää tätä oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin työnjaon kehittämistä.

Hoskonen kysyi edelleen tuosta meidän jaksamisestamme, kun asiamäärät vain nousevat. Kyllä se tilanne on aika hankala. Meillähän on onneksi jonkin verran harkintavaltaa kanteluiden tutkinnassa, ja sitä harkintavaltaa joudumme käyttämään, mitä enemmän kanteluja tulee, ja näin kohdentamaan sitten näitä käytettävissä olevia voimavaroja mahdollisimman tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti.

Edustaja Kantola kiinnitti huomiota siihen, että kunnanvaltuustot valitsevat käräjäoikeuksien lautamiehet käytännössä poliittisten kiintiöiden perusteella ja tämä vaarantaa tuomioistuinten riippumattomuutta. Tässä on oikeastaan kysymys tuomioistuinten objektiivisesta puolueettomuudesta. Jos ja kun on näin, että lautamiehet on valittu poliittisten kiintiöiden perusteella elikkä että tavallaan tietty puolue on tietyn lautamiehen takana, niin jos nyt ajatellaan, että esimerkiksi käräjäoikeudessa on käsiteltävänä sellainen asia, jossa jommallakummalla tai jollakin asianosaisella on yhteyksiä joihinkin poliittisiin puolueisiin — ja riippuu nyt siitä, sattuuko lautamiehellä olemaan sama puoluetausta vai ei — niin kyllähän tämä on sellainen asetelma, joka vaarantaa tätä niin sanottua objektiivista puolueettomuutta. Tämmöinenkin lautakuntakokoonpano voi olla ja varmasti yleensä onkin ihan puolueeton. Siinä on kysymys subjektiivisesta puolueettomuudesta, tosiasiallisesta puolueettomuudesta, mutta kyllä se ymmärrettävästi näyttää ongelmalliselta, jos siellä lautamiehissä on vaikka saman puoluetaustan omaava ja saman puolueen kiintiön perusteella valituksi tullut lautamies kuin joku asianosainen.

Tämä on vähän sama — jos tätä nyt vähän havainnollistaa — kuin se, että nythän tuomioistuimen kokoonpanossa ei saa olla kenenkään asianosaisen lähisukulaista. Ja vaikka siellä olisikin lähisukulainen, on ihan mahdollista, että tämmöinen kokoonpano toimii täysin puolueettomasti, mutta jokainen ymmärtää, että tämmöinen kokoonpano ei herätä luottamusta. Siinä on kysymys juuri tästä objektiivisen puolueettomuuden puutteesta, ja samalla tavalla tällainen lautamiesten poliittinen tausta ja valintamenettely aiheuttavat ongelman tämän objektiivisen puolueettomuuden näkökulmasta. Sitä tässä tarkoitetaan.

Edustaja Myllykoski kysyi, onko tuomioistuinmaksu uhka oikeusturvalle. Tämä on semmoinen asia, jota me selvitämme. Tämä tuomioistuinmaksulakihan on tuore. Kyllä esimerkiksi hallinto-oikeuksissa kun on käyty, sieltä on kuultu, ja näkeehän sen tilastoistakin, että sellaiset asiaryhmät, joissa intressi on aika pieni, ovat aika lailla loppuneet hallintotuomioistuimista, esimerkiksi pysäköintivirhemaksuista tehdyt valitukset. Kyllä sellaisissa asioissa ongelma on, että vaikka sinänsä ihan olisi oikeutetut perusteet riitauttaa se pysäköintivirhemaksu vaikkapa, niin harvapa lähtee sitä riitautusta tekemään, koska jos häviää sen jutun, niin joutuu maksamaan tuomioistuinmaksuna enemmän kuin on se pysä-

köintivirhemaksun suuruus. Kyllä se näissä tapauksessa vaarantaa oikeutta tehokkaisiin oikeusturvakeinoihin, kun niitä ei tohdita käyttää.

Mutta, arvoisa puhemies, nyt taitaa olla jo aika käytettynä.

Puhemies Paula Risikko: Jäikö vielä vastaamatta?

Täällä jotakin taisi vielä olla... Joo, ehkä tässä näihin keskeisimpiin kysymyksiin tuli vastattua. — Kiitoksia.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin perustuslakivaliokuntaan.